

ŠIAULIŲ MIESTO PRAMONĖ TARYBINIAIS METAIS

(Ekonominė-geografinė apybraiža)

V. LASTAS

Buržuaziniams metais leistuose Šiaulių miesto metraščiuose būdavo ir ekonominių žinių, tačiau jos buvo labai skurdžios, kritiškai neišanalizuotos, o kai kurios klaidingai interpretuojamos. Tarybinio laikotarpio literatūros apie Šiaulius išleista mažai. Paminėtini leidiniai: 1957 metais Lietuvos TSR MA Geologijos ir geografijos ir Ekonomikos institutų paruošta „Lietuvos TSR ekonominė geografija“ ir 1960 metais Geologijos ir geografijos instituto išleistas „Straipsnių rinkinys XIX Tarptautiniam geografų kongresui“, kuriuose yra skyrių, liečiančių Šiaulius ir jų pramonę. 1961 metais išėjo turistinis leidinys apie Šiaulius.

Siame straipsnyje bandoma papildyti lietuviškąją tarybinės ekonominės geografijos literatūrą apie Šiaulius. Autorius nepretenduoja į išsamų Šiaulių pramonės nušvietimą, nes tam reiktų atskiros monografijos.

Straipsnio pradžioje duodama bendra Šiaulių miesto pramonės apžvalga, o vėliau nagrinėjama atskirų pramonės šakų būklė pastaruoju metu.

Bendra miesto pramonės apžvalga

1940 metų rugsėjo mėnesį Šiauliuose (kartu su Aleksandrija ir Rekyva) buvo 99 įmonės, kuriose dirbo 4089 darbininkai.¹ 14-oje įmonių dirbo po 50 ir daugiau darbininkų, iš viso — 3013 darbininkų, 20-yje įmonių dirbo nuo 20 iki 49 darbininkų, o iš viso 580 darbininkų, 40-yje įmonių dirbo nuo 5 iki 19 darbininkų, o iš viso — 431 darbininkas, 18-oje įmonių dirbo nuo 1 iki 4 darbininkų, o iš viso — 65 darbininkai.²

Šiaulių miesto pramonės struktūrą pagal įmonių ir darbininkų skaičių rodo I lentelė.

Kaip matome, Tarybų valdžia paveldėjo menkai išvystytą pramonę, kurioje aiškiai vyravo lengvoji ir maisto pramonės šakos.

Hitlerinės Vokietijos pradėtas karas prieš Tarybų Sąjungą nutraukė taiką, kuriamąjį darbą. Šiaulių miestas buvo okupuotas apie 3 metus. Tarybinės Armijos vejami, vokiškieji fašistai 1944 metų liepos mėnesį sudegino miestą. Ypač nukentėjo centrinė miesto dalis. Buvo sunaikinta apie 85% pastatų. Buvo sugriautos arba labai nukentėjo pramonės ir komunalinės įmonės, kultūros ir švietimo įstaigos.

Sudegė arba buvo sugriautos tokios įmonės, kaip dabartinio „Elnio“ odos ir avalynės kombinato teritorijoje buvęs odų fabrikas Nr. 5, fabrikas „Batas“, taip pat „Stumbro“ odos-veitinių kombinatas, „Pienocentro“ pieninė (dabartinis pieno kombinatas), konditerijos fabrikai „Rūta“, „Birutė“. aliejaus gamykla „Ringuva“, alaus darykla „Gubernija“ ir eilė kitų.

¹ Darbininkų skaičius nurodytas 92 įmonių, nes 7 įmonės nedirbo.

² Lietuvos TSR Centrinis valstybinis archyvas (toliau LTSR CVA), f. 771-p., ap. I, b. 65.

Siaulių miesto pramonės struktūra pagal įmonių ir darbininkų skaičių
(1940 m. rugsėjo mėn.)*

Pramonės šakos	Įmonių skaičius	%	Darbininkų skaičius	%
Lengvoji	26	26	2253	55
Maisto	26	26	1228	30
Energetika	2	2	Įmonės nedirbo	
Metalo apdirbimo	12	12	131	3,2
Medžio apdirbimo	18	19	263	6,4
Statybinių medžiagų	3	3	63	1,5
Kitos šakos	12	12	151	3,7
Viso	99	100	4089	100

* Lentelė sudaryta, remiantis LTSR CVA duomenimis, f. 771-p, ap. 1, b. 65.

Išvijus vokiškuosius okupantus, dar tebevykstant karui, Partija ir Vyriausybė ėmėsi skubių priemonių respublikos liaudies ūkiui atkurti.

Siaulių miesto pramonės pokarinio atstatymo ir išvystymo laikotarpį galima skirstyti į kelis etapus. Pirmasis etapas (1946—1950 m. penkmetis)—karo sugriauto ūkio atstatymo laikotarpis. Per tą penkmetį taip pat buvo padėtas pagrindas miesto pramonei toliau vystyti. Buvo stiprinama energetinė bazė — Rekyvos elektrinė, atstatomos lengvosios ir maisto pramonės įmonės, dedami pagrindai mašinų gamybos ir metalo apdirbimo bei statybinių medžiagų pramonės šakoms sukurti. Tuo laikotarpiu pradėjo veikti tokios įmonės, kaip trikotažo fabrikas „Verpstas“ (1946), alebastro fabrikas (1947), tarprajoninės tarybinių ūkių dirbtuvės (1947), dviračių gamykla (1950).

Antrasis Siaulių miesto pokarinio vystymo etapas buvo 1951—1955 metų penkmetis. Tuo laikotarpiu miesto pramonė toliau plėtėsi. Siauliai gaminamos pramoninės produkcijos verte buvo ketvirtasis miestas respublikoje, po Kauno, Vilniaus, Klaipėdos. Tuo metu toliau vystėsi pagrindinės miesto pramonės šakos — lengvoji ir maisto, sparčiai plėtėsi mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonė. 1952 metais pradėjo veikti krakmolo-sirupo gamykla, 1955 metais — duonos-makaronų kombinatas.

Vėlesniais metais mieste buvo pastatytos tokios įmonės, kaip gelžbetonio gamykla (1957), precizinių staklių gamykla (1959), aklyjų draugijos gamybinis-mokymo kombinatas, miesto pramkombinato liejykla, asfalto-betono bazė. Rikiuotėn stjo nauji cechai „Elnio“ odos ir avalynės kombinate, „Verpsto“ trikotažo fabrike ir kt. Įdiegiant naująją techniką, buvo žymiai išplėsti gamybiniai pajėgumai mėsos kombinate, „Rūtos“ konditerijos fabrike, durpių įmonėje, Rekyvos elektrinėje, baldų kombinate ir kitose miesto pramonės įmonėse. Pagerėjo produkcijos kokybė ir asortimentas.

Miesto pramonės vystymosi tempus 1950—1960 metų laikotarpiu apibūdina 2 lentelė.

Bendroji pramonės produkcija per dešimtmetį išaugo daugiau kaip 4 kartus. 1950 ir 1955 metais vyravo lengvoji pramonė, o jau 1957 metais ją pralenkė maisto pramonė. 1950 metais lengvosios pramonės bendroji produkcija sudarė 54% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos, 1955 metais — 42,6%, 1960 metais — 36,1%, maisto pramonės — atitinkamai 35,1%, 34,5% ir 44,5%.

Siaulių miesto pramonės bendrosios produkcijos struktūros
ir darbininkų skaičiaus dinamika 1950—1960 metais *
(1955 m. liepos 1 d. kainomis, tūkst. rb.)

Pramonės šakos	1950 metai		1955 metai		1958 metai		1960 metai	
	Bendroji produkcija	Darbininkų skaičius	Bendroji produkcija	Darbininkų skaičius	Bendroji produkcija	Darbininkų skaičius	Bendroji produkcija	Darbininkų skaičius
Visa pramonė	25 339,5	4231	48 823	7064	76 554,9	8548	103 826	9572
tame tarpe:								
Lengvoji	13 691,6	2183	20 822,6 ¹	2829	25 578,9	233	37 515	3695
tame tarpe:								
odos-avalynės ..	12 249,6	1777	18 029,7	2250	20 856,1	2344	32 829	2948
Maisto	8 889	675	16 822,1	1086	34 340,7	1709	46 223	1765
Energetika	1 146,1	602	3 100,1	702	3 817,4	931	3 553	943
Mašinų gamybos ir metalo apdirbimo	281,2	299	4 823,9	1391	7 414,5	1120	10 452	1664
Statybinių medžiagų	438,7	150	902,1	373	1 552,7	435	2 746	641
Medžio apdirbimo	706,2	244	811,5	256	1 600,4	532	1 942	600
Kitos šakos	186,7	78	1 540,7	427	2 250,3	588	1 395	264

* Lentelė sudaryta, remiantis Lietuvos TSR Centrinės statistikos valdybos atitinkamų metų suvestinėmis. Čia ir toliau pinigų sumos skaičiuotos naujuoju kainų mastu.

1950 metais Šiauliuose buvo 27 pramonės įmonės su 5,2 tūkst. darbininkų, inžinerijos-technikos darbuotojų ir tarnautojų, 1960 metais — taip pat 27 įmonės su 12 tūkst. darbuotojų³ (be statybos ir transporto darbuotojų). Vadinasi, 1960 metais pramonėje dirbo du su viršum karto daugiau žmonių, negu 1950 metais, ir apie tris kartus daugiau, negu 1940 metais.

Kaip matyti iš 2 lentelės, pagal darbininkų skaičių pirmą vietą 1960 metais užėmė lengvoji pramonė, antrą — maisto pramonė, trečią — mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonė.

Sparčiam miesto pramonės vystymuisi turėjo įtakos visa eilė veiksnių. Pokario metais Šiaulių pramonė iš esmės buvo sukurta naujai, įmonės ne tik atstatytos, bet ir atnaujintos, rekonstruotos, aprūpintos naujomis tėvyninėmis mašinomis. Pagerėjo įmonių aprūpinimas žaliavomis. Be senųjų įmonių rekonstrukcijos, buvo pastatyti nauji dideli fabrikai ir gamyklos.

Darbininkų skaičiumi didžiausia įmonė yra „Elnio“ odos ir avalynės kombinatas, kuriame 1960 metais dirbo 2297 darbininkai, antroje vietoje — dviračių gamykla su 1147 darbininkais ir trečioje — mėsos kombinatas su 688 darbininkais.⁴

Šiaulių miesto pramonės įmonių dydį ir augimą pagal bendrosios produkcijos kiekį ir darbuotojų skaičių rodo 3 lentelė.

Kaip matome, atskirų įmonių bendroji produkcija sparčiai augo. Jeigu 1950 metais mieste nebuvo nė vienos įmonės, kurios bendroji produkcija siektų 10 mln. rb., tai 1955 metais jame buvo 1 tokia įmonė, o 1960 metais dvi įmonės pagamino po 15 mln. rb. bendrosios produkcijos. Sparčiai didino produkcijos gamybą ir palyginti mažesnės įmonės. Pavyzdžiui, įmonių, kurių metinė bendroji produkcija siekė nuo 1 iki 2,5 mln. rb., 1950 metais buvo 3, 1955 metais — 5, 1958 metais — 6, 1960 metais — 11. Įmonių, kurių metinė bendroji produkcija siekė iki 100 tūkst. rb., sumažėjo nuo 10 įmonių 1950 metais iki 1 įmonės — 1960 metais. Tai rodo, kad tarybiniais metais vyksta gamybos koncentracija: įmonės plečiamos, stambinamos, didėja jų metinė bendroji produkcija.

³ LTSR CSV duomenys.

⁴ LTSR CSV 1960 m. duomenimis.

Siaulių miesto pramonės įmonių dydis 1950—1960 metais *

3 lentelė

Metinis bendrosios produkcijos kiekis ir darbuotojų skaičius	Įmonių skaičius							
	1950 m.		1955 m.		1958 m.		1960 m.	
	pagal bendrosios produkcijos kiekį	pagal darbuotojų skaičių	pagal bendrosios produkcijos kiekį	pagal darbuotojų skaičių	pagal bendrosios produkcijos kiekį	pagal darbuotojų skaičių	pagal bendrosios produkcijos kiekį	pagal darbuotojų skaičių
Iki 100 tūkst. rb ir iki 50 žmonių	10	7	2	5	2	1	1	—
100—500 tūkst. rb. ir 51—100 žmonių	6	8	10	5	6	4	5	2
500 tūkst.—1 mln. rb. ir 101—250 žmonių	6	6	6	7	6	9	2	7
1—2,5 mln. rb. ir 251—500 žmonių	3	5	5	8	6	8	11	12
2,5—5 mln. rb. ir 501—1000 žmonių	1	—	3	1	2	2	3	3
5—10 mln. rb. ir 1001—1500 žmonių	1	—	1	1	2	1	2	1
10—15 mln. rb. ir 1501—2000 žmonių	—	1	1	—	—	—	—	—
15 mln. ir daugiau rb. ir nuo 2001 žmogaus ir daugiau	—	—	—	1	2	1	2	1
Viso įmonių	27	27	28	28	26	26	26	26

* Lentelė sudaryta, remiantis LTSR CSV atitinkamų metų suvestinėmis.

Lentelėje pateikti duomenys rodo ir darbuotojų skaičiaus didėjimą. 1950 metais mieste daugiau kaip 1500 darbuotojų turėjo tik viena įmonė, o jau 1955 metais buvo viena įmonė, turinti daugiau kaip 2000 darbuotojų.

Neatpažįstamai pasikeitė Tarybų valdžios metais anksčiau buvusios smulkios įmonėlės. Antai paskutiniaisiais buržuazijos valdymo metais „Elegant“ dirbtuvėje buvo vos keliolika darbininkų. Tarybiniais metais toje pačioje vietoje išaugo didelis šiuolaikine technika aprūpintas „Verspt“ fabrikas. Jei 1937 metais Siaulių „Maisto“ fabrike dirbo 183 darbininkai bei tarnautojai⁵, tai 1961 metais mėsos kombinate dirbo apie 900 žmonių⁶. Panašus augimo vaizdas pastebimas visose įmonėse.

TSKP Programoje pabrėžiama, kad vystyti specializavimą yra viena iš labai svarbių sąlygų technikos pažangai kelti. Siaulių miesto gamyklos ir fabrikai ateityje bus dar labiau specializuojami, negu iki šiol.

Toks spartus miesto pramonės augimas būtų neįmanomas be broliškų tarybinių respublikų pagalbos, kuri ryškiai jaučiama kiekvienoje įmonėje. Be broliško bendradarbiavimo su kitomis respublikomis dauguma miesto įmonių negalėtų dirbti nė vienos dienos. Štai odų ir avalynės gamybai mašinas, įrengimus ir žaliavas siunčia eilė respublikų. Metalą, ekstraktus, akmenis anglį, žalias odas, naftos produktus ir t. t. miesto pramonė gauna iš RTFSR, Baltarusijos, Ukrainos, Latvijos, Moldavijos ir kitų sąjunginių respublikų.

Siaulių įmonių gaminiai žinomi ne tik mūsų respublikoje, bet ir kitose sąjunginėse respublikose, kasmet jų vis daugiau eksportuojama. Vien „Elnio“ kombinato produkcija siunčiama daugiau kaip į šimtą vietų už mūsų respublikos ribų. Broliškose respublikose ir užsienyje gerai vertinama dvi-

⁵ Siaulių metraštis Nr. 5, 1938, p. 152.

⁶ LTSR CSV duomenys.

račių gamyklos, „Verpsto“ fabriko, mėsos kombinato ir kitų įmonių produkcija.

Dabar pramonės įmonės yra išsidėsčiusios daugiausia Gubernijos priemiestyje. Ateityje pramonės rajonas bus sukurtas ir pietinėje miesto dalyje, patogioje susisiekimo kelių atžvilgiu. Šalia dviračių gamyklos 1962 metais pradėta statyti nauja didelė įmonė — televizorių gamykla, 1963 metais bus pradėtas statyti durpių briketų fabrikas, o 1964 metais — baldų kombinatas ir t. t.

Maisto pramonė

Viena iš svarbiausių Šiaulių miesto pramonės šakų yra maisto pramonė, smarkiai išsivysčiusi pokario metais. Jai išaugti lemiamos reikšmės turėjo tai, kad Šiauliai yra intensyvaus žemės ūkio rajono — Vidurio Lietuvos Siaurės — centre. Tai stambiausias maisto pramonės centras Siaurės Lietuvoje. Pagal bendrąją pramonės produkciją miesto maisto pramonė nuo 1957 m. užima pirmąją vietą. 1960 metais maisto pramonė pagamino produkcijos 5 kartus daugiau, negu 1950 metais.

Darbininkų skaičiumi maisto pramonė Šiauliuose užima antrąją vietą. 1960 metais joje dirbo 1765 darbininkai, arba 18,4% visų miesto pramonės darbininkų. Tuo tarpu 1940 metų pradžioje visos Šiaulių apskrities (kartu su miestu) maisto pramonės personalo buvo 1509 žmonės⁷.

Miesto maisto pramonė naudoja vietinius žaliavų išteklius — gyvulius, paukščius, bulves, grūdus, taip pat žaliavas, gaunamas iš broliškujų respublikų.

Per pirmuosius pokario metus buvo atstatytos ir rekonstruotos svarbiausios įmonės, o vėlesniais metais pastatytos naujos įmonės, kaip krakmolo-sirupo gamykla, duonos-makaronų kombinatas. Įmonės aprūpintos naujausia technika, kasmet didėja maisto produktų gamyba, gerėja jų kokybė, plečiasi asortimentas.

Maisto pramonę sudaro šios šakos: mėsos, konditerijos, duonos-makaronų, pieno-sviesto, alaus, krakmolo bei sirupo. Dalis jų produkcijos skiriama vietos poreikiams tenkinti, kita dalis mėsos, pieno-sviesto pramonės produkcijos siunčiama į kitas respublikas. Dauguma maisto pramonės gaminių eina tiesioginiam vartojimui, o krakmolas bei sirupas naudojami tolesnei gamybai, pavyzdžiui, konditerijos fabrikuose.

Svarbiausią vietą maisto pramonėje užima mėsos pramonė, kuri 1960 metais pagamino produkcijos už 31 074 tūkst. rb., o tai sudarė 67% visos maisto pramonės arba 29,9% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos.

Mėsos pramonei Šiauliuose atstovauja mėsos kombinatas. Jame tuoj po karo buvo atkurtas paukščių apdirbimo cechas. Pokario metais kombinatas buvo plečiamas ir mechanizuojamas, aprūpinamas nauja technika. Buvo pastatyti naujas šaldytuvai, galvijų skerdimos cechas, jautienos atvėsavimo salė, subproduktų apdorojimo cechas, dešrų rūkyklos ir kt.

Mėsos kombinatas žaliavas gauna iš Vidurio Lietuvos šiaurinės dalies — Joniškio, Mažeikių, Šiaulių, Akmenės, Pakruojo, Užvenčio, Radviliškio, taip pat Telšių, Plungės, Varnių rajonų kolūkių ir tarybinių ūkių.

Jei buržuaziniais laikais fabrikas daugiausia ruošdavo sūdytą bekoną eksportui, tai pokario metais mėsos kombinato produkcijos asortimentas smarkiai išsiplėtė. Jame gaminama mėsa, dešros, rūkyti gaminiai, tame tarpe ir aukščiausios rūšies kietai ir pusiau rūkytos ir virtos dešros, taip pat gaminami pyragaičiai, kotletai, koldūnai, natūralūs pusfabrikačiai, sū-

⁷ Lietuvos statistikos metraštis 1939, p. 169, 171

dytas bekonas, pepsinas, techniškasis albuminas, kuris naudojamas kaip klijai faneros pramonėje, pašariniai kraujo ir mėsos kaulų miltai.

Nuo 1956 metų į kombinatą pristatomų gyvulių kiekis kasmet didėja. Kombinate nuolat plečiasi gamybos apimtis. 1950 metais jis pagamino 2969,6 tonos mėsos gaminių, 1958 metais — 18 401 toną, t. y. 6,2 karto, o 1960 metais — jau 26 285 tonas, arba 8,9 karto daugiau, negu 1950 metais. 1955 metais pagaminta 1613 tonų dešrų, o 1960 metais — 3429 tonos⁸, t. y. 2 kartus daugiau. 1960 metais Šiaulių mėsos kombinatas pagamino 23% visoje Lietuvoje pagamintų mėsos ir mėsos produktų ir 14% dešrų⁹.

1956—1958 metais įgyvendintų techninių-organizacinių priemonių dėka kombinato gamybinis pajėgumas padidėjo tris kartus.

1960 metų pradžioje kombinato gamybinis pajėgumas buvo 80 tonų mėsos per pamainą, t. y. 5 kartus didesnis, negu fabriko veikimo pradžioje buržuaziniais metais; dešros gaminių — 6 tonos per pamainą, t. y. 2,4 karto daugiau, sūdyto bekonas — 15 tonų per pamainą, rūkytų gaminių — 2 tonos per pamainą¹⁰.

Kombinatas savo gaminiais aprūpina Šiaulių miesto ir artimiausių rajonų bei miestų vartotojus, o taip pat juos siunčia į Maskvą, Leningradą, Murmanską, Archangelską bei kitus miestus. Dalis produkcijos eksportuojama. Pavyzdžiui, bekonai siunčiami į Čekoslovakiją. 1961 metais mėsos produktai buvo siunčiami taip pat į Vengriją, taukai — į Kubą.

Šį septynmetį mėsos kombinate žymiai išplečiami bekonas gamybos pajėgumai; šia kryptimi kombinatas labiau specializuojamas. 1963 metais bus baigtas statyti pašarinių miltų cechas ir tuo būdu bus praplėsta kraujo ir mėsos kaulų miltų gamyba. Tai dar labiau prisidės prie gyvulininkystės vystymo respublikoje. Kombinate 1962 metais pastatytas odų sūdymo skyrius.

1965 metais, palyginus su 1958 metais, bendroji produkcija kombinate žymiai padidės.

Konditerijos pramonėi priklauso konditerijos fabrikas „Rūta“, kuris karo metu buvo sugriautas ir sudegintas. Jo atstatymo darbai prasidėjo jau 1944 metais; pirmiausia buvo organizuotas karamelės cechas. Pirmąją produkciją fabrikas išleido 1945 metų liepos mėnesį.

Įmonė atstatyta toje pačioje vietoje, miesto centre, Vytauto gatvėje. Ji išplėsta, gamybos procesai mechanizuoti. Daug naujų įrengimų fabrikas gavo iš broliškųjų respublikų.

Kitų maisto pramonės šakų, kaip vaisių ir daržovių, konservų, cukraus, krakmolo bei sirupo gamybos, augimas respublikoje padėjo didinti ir Šiaulių miesto konditerijos pramonės gamybos apimtį. 1950 metais „Rūtos“ fabrikas pagamino 1930 tonų konditerijos gaminių, 1955 metais — 3319 tonų, 1960 metais — 4342 tonas¹¹, t. y. 2 kartus daugiau, negu 1950 metais.

Jei 1939 metais Šiaulių mieste ir apskrityje buvusiuose penkiuose saldainių fabrikuose dirbo apie 290 žmonių¹², tai dabar konditerijos fabrike „Rūta“ yra daugiau kaip 400 darbuotojų. 1939 metais „Rūtos“ fabrikas pagamino 600 tonų produkcijos, o 1960 metais — 7 kartus daugiau. Dabar vien „Rūta“ išleidžia 1,7 karto daugiau konditerijos produkcijos, negu jos buvo pagaminta 1940 metais visoje Lietuvoje.¹³

⁸ LTSR CSV duomenys.

⁹ Lietuvos TSR liaudies ūkis 1960 metais. Trumpas statist. duomenų rinkinys, Vilnius, 1962, p. 70—71.

¹⁰ Duomenys gauti įmonėje.

¹¹ LTSR CSV duomenys.

¹² Lietuvos statistikos metraštis 1939, Vilnius, 1940, p. 171.

¹³ Lietuvos TSR liaudies ūkis 1960 metais, p. 68.

1960 metais Šiaulių konditerijos pramonė pagamino 18% visoje respublikoje pagamintos konditerijos produkcijos.¹⁴

Fabrikas naudoja vietines žaliavas, taip pat žaliavas, gaunamas iš įvairių Tarybų Sąjungos rajonų ir iš užsienio. Pavyzdžiui, cukrų įmonė gauna iš Pavenčių, Panevėžio cukraus fabriky, sirupą — iš Šiaulių krakmolo-sirupo gamyklos, sviestą — vietoje, kondensuotą pieną — iš Ukrainos TSR, Baltarusijos TSR, tyres — iš respublikos konservų fabriky: Telšių, Panevėžio, esensijas — iš Leningrado, riešutus — iš Indijos, kakao pupas — iš Brazilijos, Kubos, Afrikos šalių (Ganos, Gvinėjos).

„Rūtos“ fabrikas gamina įvairių rūšių saldinius, šokoladą, karamelę, taip pat įmonėje sukurtas naujas šokolado rūšis — „Neringa“, „Naujiena“, pienišką šokoladą su biologiniu kalciumu. 1961 metais įmonė įsisavino naujas karamelės, dražė, šokoladinių saldinių rūšis.

Savo produkciją „Rūtos“ fabrikas daugiausia realizuoja respublikoje, o dalis produkcijos siunčiama į Maskvą, Leningradą, įvairias RTFSR sritis (Kalinino, Kostromos, Ivanovo).

Septynmečio metais „Rūtoje“ didelis dėmesys skiriamas gamybai mechanizuoti, automatizuoti. 1963 metais numatoma įrengti srovinę saldinių gamybos liniją. Jau 1961 metais fabrike pastatyta nauja pusiau automatinė irisų gamybos linija, kuri per pamainą pagamina 650 kg irisų arba ledinukų.

Tarybiniais metais mieste išaugo ir duonos-pyragomakaronų gamyba. Buržuaziniiais laikais buvo smulkios duonos kepimo įmonės. Dabar duonos-makaronų pramonei atstovauja duonos-makaronų kombinatas Gubernijos priemiestyje — šiaurinėje miesto dalyje.

1947 metais mieste pradėjo veikti atstatytas duonos fabrikas, kurio pajėgumas — 30 tonų duonos per parą, o 1955 metais pradėjo dirbti duonos-makaronų kombinatas, kurio pajėgumas buvo 30 tonų duonos ir 8 tonos makaronų per parą. Pastačius naują (trečią) krosnį, kombinato pajėgumas 1960 metais padidėjo iki 75 tonų gaminių per parą.¹⁵ 1958 metais duonos fabrikas buvo sujungtas su duonos-makaronų kombinatu kaip jo cechas. Kombinatą pilnai aprūpina miesto gyventojų įvairiais duonos-pyrago gaminiais.

Žaliava naudojama vietinė, taip pat gaunama iš broliškų respublikų. Pavyzdžiui, miltai atvežami iš Jonišio, Pakruojo, iš Ukrainos TSR miestų — Lucko, Rovno, Strijaus.

Pagrindinę kombinato produkciją sudaro duona, pyragas, makaronai, riestainiai. Ėmus eksploatuoti konditerijos cechą, nuo 1959 metų taip pat gaminami tortai, keksai, pyragaičiai.

Šiaulių miesto duonos kepimo įmonės 1960 metais išleido duonos gaminių 1,7 karto daugiau, negu 1950 metais; 1955 metais jos pagamino 1164 tonas makaronų, 1960 metais — 1332 tonas¹⁶, t. y. 1,4 karto daugiau. 1960 metais Šiaulių duonos-makaronų pramonė pagamino apie 9% visų respublikoje pagamintų duonos-pyrago gaminių ir apie 16% makaronų¹⁷. Gatava produkcija realizuojama daugiausia vietoje, dalis makaronų išvežama už respublikos ribų, pavyzdžiui, į Baltarusijos TSR, Ukrainos TSR.

Iki septynmečio pabaigos duonos-makaronų kombinatė bus įrengta mechanizuota džiovykla, kuri žymiai pagerins trumpųjų makaronų džiovinimo kokybę. 1962 metais pradėjo veikti miltų sijojimo agregatai.

¹⁴ Ten pat, p. 68—69.

¹⁵ Duomenys, gauti įmonėje.

¹⁶ LTSR CSV duomenys.

¹⁷ Respublikos duomenys paimti iš rinkinio „Lietuvos TSR liaudies ūkis 1950 metais“, p. 68—69.

Pieno-sviesto pramonę Šiauliuose sudaro pieno kombinatas, kuris yra miesto pietryčiuose. Mieste kombinatas turi pieninę, o už jo ribų — 9 sviesto ir sviesto-sūrių gamyklas, 23 sviesto ir sviesto-sūrių gamybos cechus, 209 pieno separavimo skyrius, 69 pieno priėmimo punktus, 206 neetatinius pieno surinkėjus. Kolūkių ir tarybinių ūkių žinioje yra dar 22 pieno separavimo skyriai, 22 pieno priėmimo punktai. Taigi iš viso pieno kombinatas turi 561 pieno priėmimo ir surinkimo tašką. Jie yra Joniškių, Kelmės, Pakruojo, Radviliškio, Šiaulių, Užvenčio, taip pat Akmenės, Mažeikių, Skaudvilės rajonuose.

Miesto pieninėje gaminama pasterizuotas fasuotas nenugriebtas pienas, grietinėlė, grietinė, nenugriebto pieno kefyras, raugintas pienas, varškė, varškės tortai, įvairių rūšių sviestas, sūreliai, valgomieji ledai, taip pat pieno šampanas, kumisas ir kt.

1960 metais per pamainą pieninė perdirbdavo 20 tonų pieno, tame tarpe — 10—12 tonų išfasuodavo $\frac{1}{2}$ litro buteliais, pagamindavo 1,5 tonos ledų, 1,5 tonos varškės, 750 kg sviesto, 1 toną lydytų sūrių.¹⁸

Siekiant pilniau aprūpinti miesto gyventojus šviežiais pieno produktais, pokario metais nuolat didinami gamybiniai pajėgumai nenugriebto pieno produkcijai gaminti. Tuo tikslu buvo padidinti Šiaulių pieninės pajėgumai.

Šiaulių pieno-sviesto pramonė 1955 metais pagamino 163 tonas sviesto, 1960 metais — 430 tonų, t. y. 2,6 karto daugiau. Tais pačiais metais miesto pieninė pagamino 7570 tonų pieno produktų¹⁹, arba 7% visos Lietuvos pieno produktų gamybos apimties.

Žaliava pieninę aprūpina Šiaulių ir Radviliškio rajonai, o žiemos metu — Joniškių, Kelmės, Pakruojo bei kiti kaimyniniai rajonai.

1959—1965 metais pieno kombinatas bendrosios produkcijos gamybą padidins 90,2%, tame tarpe nenugriebto pieno — 3,4 karto.

Šiaulių mėsos ir pieno kombinatuose pastatyti nauji šaldytuvai. Numatoma pertvarkyti pieno ir sviesto paruošų tinklą — pastatyti naujus separavimo skyrius, kuriuose bus sumontuoti didelio našumo separatoriai ir pasterizatoriai. Tai leis sutrumpinti darbo dieną ir paspartinti žaliavos perdirbimą. Nauji pieno priėmimo punktai bus aprūpinti pieno šaldymo ir laikymo įrengimais. Todėl nebereikės ruošti natūralaus ledo, pagerės pieno produktų kokybė. Separavimo skyrių sustambinimas duos žymią darbo jėgos ir darbo užmokesčio fondo ekonomiją.

Miesto pieninėje įrengta automatinė bonkų plovimo, pieno pilstymo ir uždarymo linija (2000 bonkų per valandą našumo), o Bubių skyriuje — sūrių lydymo linija su vakuuminiu lydymo katilu ir fasavimo automatu. Šių linijų įsisavinimas leido sutaupyti daug darbo jėgos ir atpalaidavo rankų darbą, taip pat padėjo išplėsti asortimentą ir pagerinti produkcijos kokybę.

Pieno kombinatas ne tik aprūpina miesto gyventojus savo gaminiais, bet ir siunčia kitoms sąjunginėms respublikoms, liaudies demokratijos šalims. Pavyzdžiui, 1961 metais sviestas buvo siunčiamas į Čekoslovakiją, Vokietijos Demokratinę Respubliką.

Augant miesto gyventojų skaičiui, reikia vis daugiau pieno ir jo produktų. Siekiant padidinti jų gamybą, 1962 metais Gubernijos rajone pastatytas 25 tūkst. tonų metinio pajėgumo pieno kombinatas. Kombinate gamybos procesai automatizuoti ir mechanizuoti. Tai viena iš moderniausių šios rūšies įmonių respublikoje. Didžiuliame pagrindiniame pastate veikia dvi automatinės bendro 8 tūkstančių butelių per valandą pajėgumo pieno ir kelyro pilstymo linijos, kurias atsiuntė Melitopolio įrengimų gamykla. Iš

¹⁸ Duomenys, gauti įmonėje.

¹⁹ LTSR CSV duomenys.

Vengrijos, Čekoslovakijos ir Vokietijos Demokratinės Respublikos gauti plokšteliniai pieno pasterizatoriai su elektroniniu valdymo įtaisu, varškės sūrelių bei sviesto fasavimo automatai, nedidelių gabaritų, bet labai našūs sviesto muštuvai ir kitokie įrengimai.

Naujajame kombinate įrengtas 500 tonų talpos šaldytuvas, pusiau automatizuotas valgomųjų ledų gamybos cechas. Per pamainą įmonė gali perdirbti 60 tonų pieno.

Didelę ekonomiją duos kooperuota katilinė, kuri jungs pieno kombinato, krakmolo-sirupo gamyklos, duonos-makaronų kombinato, „Gubernijos“ alaus daryklos ir precizinių staklių gamyklos energetinį ūkį. Ji turi pradėti veikti 1963 metais. Atvedus dujotiekio atšaką, katilinė naudos dujas.

Siaulių alaus pramonei atstovauja „Gubernijos“ alaus darykla, kuri atstatyta ir žymiai išplėsta. Ji yra šiaurinėje miesto dalyje, Gubernijos priemiestyje. Neseniai darykloje pradėjo veikti naujas vaisvandenių gamybos cechas, įrengtos automatinės ir pusiau automatinės linijos. Jei 1939 metais darykloje dirbo 147 žmonės²⁰, tai išsiplėtusioje įmonėje dirba beveik dvigubai daugiau darbuotojų²¹.

Žaliava alaus pramonei — miežiai — gaunama vietoje, taip pat iš Ukrainos TSR. Alaus darykla gamina įvairių rūšių alų — „Kovo“, „Žigulinį“, „Zemaičių“, „Ukrainietišką“, „Lietuvišką“ ir kt. „Gubernija“ gamina ir bealkoholinius gėrimus, kuriems vaisių sultis tiekia respublikos įmonės, Baltarusijos TSR įmonės, citrusinius antpilus — Gruzijos TSR. 1960 metais miesto alaus pramonė pagamino 917 tūkst. dekalitrų alaus arba 18% viso Lietuvoje pagaminto alaus, 202 tūkst. dekalitrų bealkoholinių gėrimų²², arba atitinkamai 14%. 1962 metais per septynias valandas miesto pramonė pagamina 28 tūkst. bonkų vaisvandenių, per pamainą išleidžia po 38 000 bonkų alaus.

Galvama produkcija realizuojama daugiausia vietoje, taip pat kituose Siaurės Lietuvos rajonuose. Alus vežamas ir į Baltarusijos TSR.

Alaus pramonės bendroji produkcija auga. 1955 metais jos buvo pagaminta už 971,8 tūkst. rb., 1958 — už 1113,7 tūkst. rb., 1960 metais — už 1434 tūkst. rb.²³, arba 1,5 karto daugiau, negu 1955 metais.

Siaulių alaus pramonė dar labiau išaugs šį septynmetį. Nauja technologinė gamybos schema padės padidinti pajėgumą 30%. Statomas alaus virimo cechas, kurio pajėgumas bus 60% didesnis už dabartinį. Naujasis cechas pradės veikti 1963 metais. Techninių naujovių įgyvendinimas ir gamybos plotų praplėtimas įgalins išleisti žymiai daugiau produkcijos.

Siauliuose yra vienintelė Lietuvoje krakmolo-sirupo pramonės krakmolo-sirupo gamykla. Ji pastatyta 1952 metais Gubernijos priemiestyje.

Kaip žaliavą įmonė naudoja bulves ir krakmolą. Pastarąjį ji gauna iš Bugenių (Mažeikių raj.), Jakšiškių (Molėtų raj.), Zarasų, Palevėnės (Kupiškio raj.) ir kitų krakmolo įmonių bei cechų, taip pat iš Kinijos Liaudies Respublikos.

Įmonė per parą perdirba iki 70 tonų bulvių ir pagamina iki 20 tonų sirupo.

Pagrindinis gamyklos produktas yra sirupas, be to, gaminamas nedidelis kiekis dekstrino. 1955 metais buvo pagaminta 878 tonos sirupo, 1958 metais — 2760 tonų, o 1960 metais — jau 5066 tonos²⁴, arba 6 kartus

²⁰ Lietuvos statistikos metraštis 1939, Vilnius, 1940, p. 171.

²¹ LTSR CSV duomenimis.

²² Taip pat.

²³ Taip pat.

²⁴ Taip pat.

daugiau, negu 1955 metais. Krakmolinio sirupo gamyba respublikoje 1960 metais, palyginus su 1940 metais, padidėjo 10 kartų.²⁵

Savo produkciją — sirupą — gamykla siunčia Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos konditerijos fabrikams. Dekstrinas (klijai, naudojami cigaretėms, papirosams suklijuoti) tiekiamas tabako fabrikams. Gyvuliams šerti tinkamas atliekas fabrikas parduoda kolūkiams.

Gamyba fabrike vyksta apie pusmetį — nuo spalio mėnesio iki balandžio mėnesio. 1963 metais krakmolo-sirupo gamykloje rikiuotėn stas naujas cechus krakmoliniam sirupui gaminti iš kukurūzų. Pradėjus jam veikti, teks rekonstruoti esamus sirupo gamybos įrengimus. Ėmus veikti naujam cechui, sirupo gamybai bus naudojamas tik kukurūzų krakmolos, o bulvių krakmolos bus tiekiamas prekybos organizacijoms.

Krakmolo-sirupo gamykla tiek iš bulvių, tiek ir iš kukurūzų išleis pakankamai krakmolo ir jo gaminių. Įmonė galės dirbti ištisus metus, t. y. išvengti sezoniskumo. Ji ims gaminti bulvių kruopas ir kitus gaminius, iš kurių galima greitai paruošti maistą tiek namuose, tiek ir visuomeninio maitinimo įmonėse.

Zymiai išsiplės žaliavų bazė. Pastaruoju metu daug dėmesio skiriama krakmolingų bulvių rūšims auginti. Septynmečio pabaigoje krakmolo-sirupo pramonė iš respublikos žemės ūkio turės gauti per metus 30 tūkst. tonų bulvių, tame tarpe apie 7 tūkst. tonų prekiniam krakmolui gaminti.

Lengvoji pramonė

Siauliai — stambiausias Šiaurės Lietuvos lengvosios pramonės centras. Lengvoji pramonė — antroji miesto pramonės šaka bendrosios produkcijos apimtimi, smarkiai išsivysčiusi tarybinės santvarkos metais. Darbininkų skaičiumi ji užima pirmą vietą. 1950 metais lengvojoje pramonėje dirbo 2183 darbininkai, arba 51,6% visų miesto darbininkų, o 1960 metais — 3695 darbininkai, arba 38,6%. Vadinasi, per dešimtmetį jų skaičius padidėjo 1,6 karto.

1950 metais lengvoji pramonė išleido produkcijos už 13,7 mln. rb., arba 54% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos, o 1960 metais — už 37,5 mln. rb., arba 36,1% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos, vadinasi, gamybą padidino 2,7 karto (žr. 2 lentelę).

Siaulių miesto lengvoji pramonė apima šias šakas: odos-avalynės, trikotažo, tekstilės. Jų vystymo bazę sudaro tiek vietinės žaliavos (odos, linai), tiek ir iš kitų sąjunginių respublikų atvežamos žaliavos (odos, vilnos ir kt.).

Svarbiausia lengvosios pramonės šaka mieste yra o d o s - a v a l y n ė s p r a m o n ė. Siauliai — vienas iš istoriškai susidariusių odos-avalynės pramonės centrų Lietuvoje, kuriame veikia „Elnio“ odos ir avalynės kombinatas, odinės galanterijos fabrikas. Be to, dalį galanterijos produkcijos duoda ir buitinio aptarnavimo kombinatas. Iki 1960 metų antrosios pusės veikė ir „Stumbro“ odos-veltinių kombinatas, kuris vėliau buvo įjungtas į „Elnio“ kombinatą kaip jucho gamybos fabrikas, o 1961 metais buvo vėl išskirtas kaip savarankiška įmonė — Šiaulių odų gamykla.

1960 metais Šiaulių odos-avalynės pramonė išleido produkcijos už 32 829 tūkst. rb. Tai sudaro 87,5% miesto lengvosios pramonės ir 31,6% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos. Kasmet auga gamybos apimtis. Vien 1950—1960 metų laikotarpiu bendrosios produkcijos gamyba padidėjo 2,7 karto.

²⁵ Lietuvos TSR maisto pramonės vystymasis 1940—1965 metais, Vilnius, 1959. p. 43.

Siauliai yra stambiausias odos-avalynės pramonės centras respublikoje, taip pat vienas žymiausių visame Pabaltijyje.

Didžiausia miesto įmonė ir viena iš stambiausių Lietuvos lengvosios pramonės įmonių yra „Elnio“ odos ir avalynės kombinatas. Jis yra Vilniaus gatvėje, tarp Talšos ežero ir Prūdelio. Jį sudaro du odos fabrikai su klijų cechu ir stambiausias Pabaltijyje avalynės fabrikas. 1960 metais kombinatas išleido produkcijos už 27 700 tūkst. rb.²⁶, arba 73,8% visos lengvosios ir 26,7% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos. Tais pačiais metais kombinate dirbo 62,2% visų miesto lengvosios pramonės ir 24% visos miesto pramonės darbininkų skaičiaus.

Išvijus okupantus, „Elnio“ ir „Stumbro“ kombinatų tuojau pradėta atstatyti. Jau 1944 metų pabaigoje jie davė pirmąją produkciją, pavyzdžiui, „Elnio“ kombinatas — 62 tūkst. porų avalynės. Pokario metais įmonės buvo rekonstruotos, aprūpintos naujausia technika, jose įrengti konvejeriai.

Odos-avalynės įmonės vartoja daugiausia vietines žaliavas, kurias joms tiekia respublikos žemės ūkis. Dalį žaliavų tenka atsivežti iš kitų sąjunginių respublikų, taip pat iš užsienio (minkštai ir kietai odai gaminti — iš Mongolijos Liaudies Respublikos, Kinijos, Indijos, Argentinos, Brazilijos). Vilna kietų veltinių gamybai daugiausia buvo gaunama iš Ukrainos TSR Černigovo srities. Ji — stora, šiurkšti ir kaip tik tinka šiam tikslui. Ekstraktas gaunamas iš RTFSR, Ukrainos TSR, Baltarusijos TSR.

Siaulių odos-avalynės pramonė gamina įvairių rūšių padus, vidpadžius, juchtą, chromą, lakuotas odas, taip pat vaikišką, moterišką, vyrišką avalynę, odą pakinktams, balnams, vaikiškus, moteriškus, vyriškus veltinius²⁷, odą pirštinėms, diržus žemės ūkio mašinoms, stalių klijus, įvairius odinės galanterijos dirbinius: pinigines, darbo pirštines, dirželius laikrodžiams, sporto kamuolius. Be to, gamybiniai plaukai ir šeriai siunčiami kitoms įmonėms.

Kaip augo odos-avalynės gamyba, matyti iš 4 lentelės.

4 lentelė

Svarbiausių Siaulių odos-avalynės pramonės produkcijos rūšių gamyba 1950—1960 metais *

Gaminio pavadinimas	Matavimo vienetas	1950 m.	1955 m.	1960 m.
Odinė avalynė	tūkst. porų	1003,1	1 841,7	2 816
Veltiniai	tūkst. porų	75	250	264
Kieta oda	tona	. . .	1 149,1	1 811
Chromas	tūkst. dm ²	. . .	50 090,7	120 512
Juchtas	„	. . .	28 016,6	32 014

* Lentelė sudaryta, remiantis LTSR CSV duomenimis.

Taigi miesto pramonė per 10 metų padidino odinės avalynės gamybą 2,8 karto, veltinių — 3,5 karto, per 5 metus kietos odos — 1,6, chromo — 2,4, juchto — 1,1 karto. 1960 metais Siaulių pramonės įmonės pagamino 2816 tūkst. porų odinės avalynės, arba 41% visos tais metais respublikoje pagamintos odinės avalynės.²⁸ Pažymėtina, kad 1940 metais visoje Lietu-

²⁶ LTSR CSV duomenys.

²⁷ Nuo 1962 metų veltinių gamyba perkelta į Anykščius.

²⁸ Respublikos duomenys paimti iš rinkinio „Lietuvos TSR liaudies ūkis 1960 metais“, p. 68—69.

voje pramoninė odinės avalynės gamyba sudarė tik 500 tūkst. porų.²⁹ Vadinasi, Šiaulių odos-avalynės pramonė 1960 metais odinės avalynės pagaminė 5,6 karto daugiau, negu visa buržuazinė Lietuvos pramonė 1940 metais.

Be paprasto juodo juchto, kombinatas gamina ir spalvotą sandalinį juchtą (raudonos, žalios, mėlynos ir kt. spalvų). Odos gamybos atliekas — mėzdrą — įmonė panaudoja stalių klijų gamybai. 1960 metais pagaminta 150 tonų mėzdrinių klijų.

Miesto odos-avalynės pramonės produkcija realizuojama daugiausia Lietuvoje, pavyzdžiui, odų gamykla apie 90% savo produkcijos (juchto) tiekia „Elnio“ kombinatui, Mažeikių avalynės fabrikui, Šiaulių odinės galanterijos fabrikui. Oda taip pat siunčiama ir kitoms sąjunginėms respublikoms (RTFSR, Baltarusijos TSR, Estijos TSR). Veltiniai buvo išvežami daugiausia į šiaurinius šalies rajonus — Komi ATSR, Jakutijos ATSR, Archangelską.

Septynmečio pabaigoje „Elnio“ kombinate numatoma per metus gaminti 3200 tonų kietos odos, 3,5—4 mln. porų avalynės. Odos-avalynės gamyba bus didinama, paleidžiant veikti naujus pajėgumus „Elnio“ kombinate.

Septynmečio metais „Elnio“ kombinate gamyba specializuojama. Čia apdirbamos daugiausia galvijų odos. Gamybos specializavimas padėjo didinti produkcijos išleidimą, mechanizuoti ir automatizuoti gamybą. Didelę pagalbą kombinatui suteikė broliškosios tarybinės respublikos, Čekoslovakija, Vokietijos Demokratinė Respublika.

1960 metais pradėjo dirbti nauja centrinė kombinato laboratorija. Kombinate statomas naujas avalynės fabrikas, kurį numatoma paleisti pilnu pajėgumu 1964—1965 metais. Jo pajėgumas bus 2 mln. porų avalynės per metus. Kombinate pradėta kietos odos fabriko rekonstrukcija, kurią numatoma užbaigti 1963 metais.

Perspektyviniame respublikos avalynės pramonės vystymo plane numatoma 1965 metais pagaminti 12 mln. porų avalynės. „Elnio“ kombinatas turės pagaminti apie 4 milijonus porų, t. y. apie trečdalį to kiekio.

1961 metais pastatytas odos-galanterijos fabrikas.

Odų gamykloje jau paleisti veikti nauji juchto rauginimo, juchto apdirbimo cechai. 1961—1963 metais bus rekonstruotas juchto odos fabrikas.

Pietiniame Šiaulių miesto pramonės rajone statoma žalių odų bazė, kurioje bus atliekamas paruošiamasis odų apdirbimas. Pagrindinis korpusas užims daugiau kaip hektaro teritoriją. Bazė turi stoti rikiuotėn 1963 metais. Per metus ji paruoš 1,5 mln. stambių žalių odų.

Tarybinės santvarkos metais Šiauliuose žymiai išaugo trikotažo pramonė, kuriai atstovauja trikotažo fabrikas „Verpstas“.

Trikotažo fabrikas įkurtas miesto centre, toje vietoje, kur anksčiau buvo amatininkiška dirbtuvė „Elegant“, gaminusi šepetius, virves, siūlus bei kitus buities reikmenis. Jei paskutiniais buržuazijos valdymo metais „Elegant“ dirbtuvėje dirbo vos 12 darbininkų, tai dabar „Verpsto“ fabrike dirba apie 600 darbininkų.³⁰

Zaliava naudojama tiek vietinė, tiek ir atvežta iš kitų sąjunginių respublikų, taip pat iš užsienio. Pavyzdžiui, vilnoniai dažyti, pusvilnoniai dažyti ir nedažyti verpalai gaunami iš Kauno „Drobės“ fabriko. Iš RTFSR fabrikų (Briansko, Maskvos) gaunami grynos vilnos verpalai, iš Uljanovsko, Volžsko (Jaroslavljo sr.), taip pat iš Baltarusijos TSR (Minsko) — pusvilnoniai verpalai, iš Italijos — grynos vilnos dažyti aukšto numerio ver-

²⁹ Ten pat.

³⁰ LTSR CSV duomenys.

palai. Medvilnės verpalai gaunami iš Vyšnyj Voločioko (RTFSR Kalino sr.), Klaipėdos „Trinity“ kombinato, pintos ryžių šiaudelių juostelės — iš Kinijos Liaudies Respublikos.

Siaulių pramonė gamina viršutinį trikotažą: moterišką, vaikišką ir vyrišką.

Trikotažą pradėta gaminti 1946 metais. Pirmaisiais metais buvo išleista apie 20 tūkst. trikotažo gaminių. Pokario metais gamyba buvo nuolat mechanizuojama, plečiama. 1950 metais Siaulių miesto trikotažo pramonė pagamino 238,6 tūkst. vienetų viršutinio trikotažo, o 1960 metais — 715 tūkst. vienetų³¹, t. y. 3 kartus daugiau. Jau 1953 metais vien Siaulių pramonė pagamino 306 tūkst. vienetų viršutinio trikotažo, t. y. daugiau, negu jo buvo pagaminta 1940 metais visoje Lietuvoje³², o 1960 metais 2,4 karto viršijo šį prieškarinį lygį. Tais metais Siaulių trikotažo pramonė išleido apie 15% viso Lietuvoje pagaminto viršutinio trikotažo.³³ Išsiplėtė gaminių asortimentas. Jei pirmaisiais darbo metais fabrikas gamino tik 7 fasonus medvilninio trikotažo, tai dabar išleidžia apie 140 fasonų vilnionių ir pusvilnionių gaminių.

1957 metais „Verpste“ buvo organizuota vyriškų šiaudinių skrybėlių gamyba. Tais metais jų pagaminta apie 30 tūkstančių. Buvo gaminamos vaikiškos šiaudinės vasarinės kepuraitės. 1960 metų pabaigoje šiaudinių kepurėlių skyrius perkeltas į odinės galanterijos fabriką.

Siaulių trikotažo pramonės gaminiai aukštai vertinami. Kelerius metus iš eilės „Verpsto“ gaminiai buvo eksponuojami visasąjunginėse ir tarptautinėse parodose. Už gaminius, demonstruotus 1958 metų Pasaulinėje parodoje Briuselyje, „Verpsto“ fabrikas gavo bronzos medalį. 1960 metais įmonė savo gaminių pavyzdžius siuntė parodoms, vykusioms Albanijoje, Rumunijoje, Norvegijoje, Čekoslovakijoje, Lenkijoje ir t. t.

Dalis trikotažo pramonės produkcijos realizuojama respublikoje, nemaža jos siunčiama į kitas sąjungines respublikas.

Šį septynmetį gamyba toliau plečiama. Per pastaruosius trejus metus iš kitų respublikų „Verpstas“ gavo apie 100 staklių, kurios įgalino žymiai padidinti produkcijos gamybą. 1963—1965 metais bus pastatytas naujas korpusas.

Svarbiausia Siaulių tekstilės pramonės šaka yra pirminis linų apdirbimas. Mieste yra vienas žymiausių respublikos linų apdirbimo fabriku, pastatytas Gubernijos priemiestyje.

Fabrikas įkurtas 1939 metais, o pokario metais rekonstruotas. Seni įrengimai pakeisti naujais, tėvyniniais. Tai įgalino padidinti ilgo pluošto išėigą ir pagerinti jo kokybę.

Žaliavą įmonė gauna iš Siaulių, Jonišio, Užvenčio, Radviliškio bei kitų rajonų kolūkių.

Įmonė gamina ilgą ir trumpą linų pluoštą, statybines pakulas, tuo tarpu kai prieš karą buvo gaminamas vien tik trumpas linų pluoštas. 1955 metais Siaulių linų apdirbimo fabrikas pagamino 1300 tonų, 1958 metais — 1556 tonas linų pluošto³⁴, t. y. 20% daugiau.

Savo produkciją — linų pluoštą — įmonė realizuoja respublikoje, taip pat siunčia į RTFSR — Baškirijos ATSR, Totorijos ATSR, Mordovijos ATSR, Vladimiro sritį, Jaroslavlį sritį, į Ukrainos TSR, Estijos TSR. Statybinės pakulos realizuojamos respublikoje, o ypač Maskvoje. 1962 metais jos buvo eksportuojamos ir į D. Britaniją.

³¹ Taip pat.

³² Lietuvos TSR liaudies ūkis 1960 metais, p. 68.

³³ Respublikos duomenys paimti iš rinkinio „Lietuvos TSR liaudies ūkis 1960 metais“, p. 68—69.

³⁴ LTSR CSV duomenys.

1960 metais fabrike pastatytas naujas cechas, kuriame iš spalių gaminamos termoizoliacinės plokštės statyboms. Per metus cechas pagamina 1760 m³, arba 80 tūkst. m², plokščių, nors dirba nepilnu pajėgumu. Jų gamybai sunaudojama tik apie 20% įmonėje susidarančių spalių — 500 tonų, kitą dalį spalių — apie 2000 tonų — įmonė panaudoja kaip kurą.³⁵

Kuro pramonė

Sėkmingam pramonės vystymui pagrindą sudaro gera energetinė bazė. Pagrindiniai energijos šaltiniai yra Šiaulių miesto apylinkių durpynai, nes didesnių miškų ir upių arti miesto nėra.

Šiaulių durpių pramonė 1960 metais pagamino produkcijos už 2081 tūkst. rb. Šioje pramonės šakoje dirbo 632 darbininkai³⁶, arba 6,6% visų miesto pramonės darbininkų. Per dešimt metų darbininkų skaičius šioje pramonės šakoje išaugo 68%.

Durpių įmonė yra pietrytinėje miesto dalyje, tarp miesto centro ir Rekyvos. Dabar čia vietoj buržuaziniais laikais buvusių barakų išaugo miesto tipo darbininkų gyvenvietė. Įmonės skyriai — durpynai — yra ir už miesto ribų — Šiaulių ir Radviliškio rajonų teritorijoje. Durpynai yra patogiai išsidėstę miesto ir transporto kelių atžvilgiu. Tai sudaro palankias sąlygas durpių pramonei vystytis. Ši pramonė tarybiniais metais iš atsilikusios ir pusiau amatininkiškos virto stambia šaka. Durpių kasimas, džiovinimas, pakrovimas mechanizuojami. Sunkų rankų darbą pakeitė našios mašinos, kurias įmonei atsiuntė broliškosios tarybinės respublikos. To dėka durpių gamyba padidėjo nuo 15 800 tonų 1937 metais³⁷ iki 343 000 tonų 1960 metais³⁸. Jeigu 1940 metais visoje buržuazinėje Lietuvoje buvo iškasta 102 tūkst. tonų durpių³⁹, tai dabar vien Šiaulių durpių įmonė per metus jų paruošia 3,4 karto daugiau.

Įmonė gamina trupinines ir gabalines durpes kurui, durpių mineralines trąšas, trupininį durpių kraiką, pusbrikečius. Durpes kurui vartoja Šiaulių, o taip pat kitų miestų bei rajonų pramonės įmonės, Rekyvos elektrinė.

Durpių gamyba įmonėje toliau mechanizuojama. Bačiūnų durpyno Pabalių, Piktmiškio ir Degimų karjeruose vietoj gabalinių durpių pradėta gaminti trupinines, nes jų gavybos būdas yra pažangesnis. Trupininių durpių gamyba žymiai išaugo ir kituose įmonės skyriuose, pavyzdžiui, Tyrulių ir kt. Įmonė jau turi kilnojimąjį presą durpių kraikui gaminti. Jo metinis pajėgumas — 5 tūkst. tonų kraiko.⁴⁰

1960 metais Šiaulių durpių įmonė pradėjo gaminti pusbrikečius — kurą, skiriamą daugiausia kaimo vietovėms. Pusbrikečiai yra du kartus pigesni už briketus. Jų gamyba plečiama.

1961 metais įmonė pirmoji respublikoje įdiegė pneumatinį trupininių durpių surinkimą kombainu. To dėka sumažėjo technologinių operacijų skaičius gamybos cikle, 50% padidėjo sezoninė durpių sąranka, 4—6% sumažėjo surenkamų durpių drėgnumas.

1961 metais iš Lietuvos pradėtas eksportuoti durpių kraikas į JAV. Eksportą numatoma plėsti. Šiaulių durpių įmonėje statomas durpių kraiko presavimo cechas (jo našumas — 25 000 tonų per metus) su pneumodujine džiovykla. Tai įgalins gaminti durpių kraiką eksportui ištisus metus.

³⁵ „Liaudies ūkis“, 1961, Nr. 6, p. 165.

³⁶ LTSR CSV duomenys.

³⁷ Šiaulių metraštis, Nr. 5, 1938, p. 112.

³⁸ LTSR CSV duomenys.

³⁹ Lietuvos TSR liaudies ūkis, Vilnius, 1957, p. 37.

⁴⁰ „Liaudies ūkis“, 1961, Nr. 2, p. 57.

1963 metais Šiauliuose numatoma pradėti statyti durpių briketų fabri-
ką, kuris bus didžiausias respublikoje. Jo našumas sieks 125 tūkst. tonų
briketų per metus. Žaliava briketų fabrikui papildomai bus tiekiamą ir iš
gretimų rajonų durpynų.

Energetika

Šiauliai yra vienas iš svarbiausių Lietuvos energetinių mazgų. Svar-
biausios šios šakos įmonės yra Rekyvos VRE (valstybinė rajoninė elektri-
nė) ir Šiaulių elektros tinklai.

Rekyvos VRE yra pietrytinėje miesto dalyje, prie Rekyvos ežero, apie
7 km nuo miesto centro, su kuriuo ją jungia vieškelis. Hitlerininkai nespė-
jo susprogdinti Rekyvos elektrinės. Pokario metais jos galingumas smar-
kiausiai padidėjo.

Šiaulių elektros tinklai (įmonė) yra pietvakarinėje miesto dalyje,
Lenino gatvėje.

Elektros energijos gamyba Rekyvos elektrinėje 1958 metais, palygi-
mus su 1937 metais⁴¹, išaugo 19,6 karto. Palyginus su 1937 metais, abo-
nentų skaičius mieste išaugo 3 kartus, o elektros energijos sunaudojimas
pramonėje — daugiau kaip 30 kartų.

Atskirais metais elektros energijos pagaminta (tūkst. kWh)⁴²:

1950 m.	1955 m.	1958 m.	1960 m.
20 941	57 697	59 952	56 940

Kaip matome, elektros energijos gamyba per dešimtmetį padidėjo 2,7
karto. Iki 1953 metų elektrinėje buvo pastatyti dar du katilai. Nors elektri-
nės pajėgumas ir labai išaugo, ji vis dėlto nepajėgė aprūpinti elektros
energija sparčiai augančios pramonės. Padėtis pagerėjo, įjungus Šiaulių
energetinį mazgą į bendrą respublikos energetinę sistemą. 1956 metais
Rekyva sujungta su Petrašiūnų elektrine, 1958 metais ir su Vilniaus elektri-
nine. Šiuo metu Vilniaus, Kauno, Petrašiūnų ir Rekyvos elektrinės
yra sujungtos į bendrą 110 kV tinklą.

Rekyva sujungta su N. Akmene, Kuršėnais, Panevėžiu 110 kV linijo-
mis, su Kelme per Tytuvėnus, su Šeduva per Radviliškį, su Joniškiu—
Linkuva — 35 kV linijomis. Rekyvą su Šiauliais jungia dvi 35 kV linijos.
110 kV linija jungia Šiaulius su Klaipėda.

Elektros energijos poreikavimas respublikoje taip sparčiai auga,
jog esantieji respublikoje elektros galingumai 1961 metais negalėjo jo
patenkinti. Norint pašalinti šį trūkumą, Lietuva sujungiamą su kitų
respublikų energetinėmis sistemomis. Respublika turi per mažai aukštos
įtampos elektros energijos perdavimo linijų. Šiame septynmetyje jų tink-
las bus išplėstas. 1961 metais jau nutiesta 330 kV įtampos elektros perda-
vimo linija Ryga—Šiauliai, jungianti Pabaltijo VRE su Lietuvos energe-
tine sistema. Tai pirmoji tokia aukštos įtampos linija mūsų respublikoje.
Tuo būdu Lietuvos energetinė sistema 1961 metais buvo įjungta į TSRS
Siaurės vakarų energetinę sistemą. 1962 metais Šiaulius numatoma su-
jungti aukštos įtampos elektros energijos perdavimo linija su Kaunu. Pa-
dėtis dar labiau pagerės, kai pradės veikti Lietuvos VRE.

Šiame septynmetyje nenumatoma plėsti Rekyvos elektrinės. Dabar
elektrinės katilai kūrenami gabalinėmis durpėmis. 1963 metais numatoma
pritaikyti juos kūrenimui trupininėmis durpėmis.

⁴¹ Šiaulių metraštis, Nr. 5, 1938, p. 111.

⁴² LTSR CSV duomenys.

1961 metais Gubernijoje baigta statyti 110/10 kV pastotė, o pietinėje miesto dalyje 1962 metais pastatyta 330/110 kV pastotė.

Rekyvos elektrinė sausu būdu pašalina per metus 4,5 tūkst. tonų durpių pelenų, kurie turi 20—35% kalcio oksido ir pasižymi rišamosiomis savybėmis. Būtų racionalu panaudoti šiuos pelenus, pastatant sieninių blokų gamybos cechą. Iš tokio metinio pelenų kiekio būtų galima pagaminti 810 tūkst. blokų, arba 5,6 mln. plytų.⁴³ Tokius blokus sėkmingai galėtų naudoti statybininkai kaimo statybose.

Miesto energetinis ūkis 1960 metais pagamino produkcijos už 3553 tūkst. rb., arba 3,4% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos. 1960 metais Siaulių energetinis ūkis pagamino produkcijos 3 kartus daugiau, negu 1950 metais.

1960 metais miesto energetiniame ūkyje dirbo 943 darbininkai, arba 10% visų miesto pramonės darbininkų. Palyginus su 1950 metais, darbininkų skaičius šioje pramonės šakoje išaugo 1,5 karto.

Atėityje numatoma Siauliuose įrengti tinklus centralizuotam šilumos tiekimui.

Viena iš naujausių, pigiausių ir ekonomiškiausių kuro rūšių yra gamtinės dujos. 1963 metų pabaigoje, nutiesus dujotiekio atšaką į Šiaulius, miestas 1964 metais gaus apie 40 mln. m³ dujų.

Mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonė

Tarybiniais metais Siauliuose, stambiausiame Šiaurės Lietuvos geležinkelių ir plentų mazge, buvo sukurta mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonė, ypač transporto mašinų, ir įmonės geležinkelių transportui aptarnauti. Miestas transporto atžvilgiu yra geroje padėtyje. Tai palengvina žaliavų atvežimą šiai pramonės šakai iš kitų sąjunginių respublikų. Esant pakankamai darbo jėgos, kuriamos tokios mašinų gamybos šakos, kurioms mažai reikia atvežamo metalo, bet daug darbo jėgos. Be to, Šiauliai turi palankias sąlygas kurti tokioms pramonės įmonėms, kurios sunaudoja daug energijos, bet technologijos reikalams sunaudoja nežymų vandens kiekį ir nėra kenksmingos aplinkai.

Mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonė 1960 metais pagamino 10% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos. Šioje pramonės šakoje dirbo 17% visų miesto pramonėje dirbusių darbininkų. Tuo tarpu 1950 metais ši pramonės šaka pagamino tik 1,1% visos miesto pramonės bendrosios produkcijos, ir joje dirbo 7% visų miesto pramonės darbininkų. Per dešimtmetį ji išaugo 37 kartus, o darbininkų skaičius — 5,6 karto (žr. 2 lentelę).

Jei 1939 metais Siaulių metalo apdirbimo pramonėje buvo vos 157 darbuotojai⁴⁴, tai šiuo metu mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonėje dirba daugiau kaip 2000 žmonių.⁴⁵

Tarybiniais metais Siauliuose pastatytos dviračių gamykla, precizinių staklių gamykla ir remonto-mechaninė gamykla. Tuo pačiu Šiauliai tapo vieninteliu dviračių gamybos ir trečiuoju staklių gamybos centru respublikoje. Dalį metalo dirbinių gamina miesto pramonės kombinatas.

Siaulių dviračių gamykla specializuota vaikiškiems dviračiams gaminti. Joje gaminami dviračiai paaugliams „Kregždutė“ ir „Ereliukas“. Gamykla įkurta miesto pietvakarinėje dalyje, Lenino gatvėje, toje vietoje, kur prieškariniais metais buvo vinių dirbtuvė.

⁴³ Zr. „Liaudies ūkis“, 1961, Nr. 6, p. 164.

⁴⁴ Lietuvos statistikos metraštis 1939, Vilnius, 1940, p. 168—169.

⁴⁵ LTSR CSV duomenys.

Precizinių staklių gamykla išaugo Gubernijos priemiestyje šalia duonos-makaronų kombinato. Pirmąją produkciją gamykla davė 1959 metų birželio mėnesį. Per septynmetį įmonės statyba bus užbaigta. Jos produkcija — tiksliosios staklės — skiriama laikrodžių, radijo ir televizijos bei kitų tikslųjų prietaisų gamybai.

Siaulių remonto-mechaninė gamykla yra rytinėje miesto dalyje, netoli „Elnio“ odos-avalynės kombinato. Iki 1959 metų balandžio 1 d. čia buvo tarprajoninės tarybinių ūkių dirbtuvės, pradėjusios veikti 1947 metais.

Miesto mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonė, be dviračių paugliams, taip pat gamina stakles, detales joms ir elektros įrengimams, atsargines dalis žemės ūkio mašinoms ir traktoriams, atlieka automašinų, statybos įrengimų — ekskavatorių, traktorių, buldozerių — remontą. Plataus vartojimo metalo dirbinių gamyba vyksta ir stambesnėse vietinėse pramonės įmonėse, kaip Siaulių miesto pramkombinato dildžių ceche.

1955 metais dviračių gamykla pagamino 111,5 tūkst., 1958 metais — 181 tūkst., 1960 metais — 221 tūkst. dviračių⁴⁶, t. y. 2 kartus daugiau, negu 1955 metais. Jau 1960 metais gamykla pagamino milijoninį dviratį.

Gamybiniai ryšiai jungia Siaulių mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonės įmones su įvairiais Tarybų Sąjungos miestais. Įvairias detales, pusfabrikačius, žaliavas įmonės gauna iš kitų miestų, respublikų. Pavyzdžiui, plieną jos gauna iš Magnitogorsko, Volgogrado, iš Zaporožės, vielą — iš Gorkio, elektros suvirintus vamzdžius — iš Pervouralsko (Sverdlovsko sr.), ketų — iš Švenčionėlių ketaus liejinių gamyklos, spalvotus liejinius — iš Vilniaus dažymo aparatų gamyklos, Kauno dažų gamyklos, metalo liejinius, ketaus liejinius — iš Vilniaus staklių gamyklų „Žalgiris“ ir „Komunaras“, Kauno J. Greifenbergerio vardo metalo gaminių gamyklos, aliuminio liejinius — iš Kauno „Pirmūno“ plataus vartojimo reikmenų gamyklos, odos gaminius — iš Vilniaus galanterijos kombinato, grandines, tinklelius, veidrodėlius dviračiams — iš Latvijos TSR, padangas — iš Jaroslavlio, įvairias detales dviračiams — iš Minsko, Charkovo, Ordžonikidzės, Vinicos, Vladimiro, Tulos ir kitų miestų įmonių. Dalį liejinių gamina ir pačios Siaulių įmonės.

Savo pagamintą produkciją Siaulių mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonės įmonės realizuoja vietoje, respublikoje, o taip pat kitose Tarybų Sąjungos respublikose ir užsienyje. Pavyzdžiui, dviračiai siunčiami į sąjungines respublikas ir daugelį užsienio šalių. Tarptautinėje pramonės parodoje Damasko 1958 metais buvo eksponuojami dviračiai paugliams „Ereliukas“ ir „Kregždutė“, už kuriuos parodos direkcija paskyrė diplomą. Įmonės dviračiai buvo pasiūsti į Jugoslaviją, Iraką, Iraną, Graikiją, Islandiją, Afganistaną, Pakistaną, Lenkiją, Bulgariją, Vietnamą, Albaniją, Vokietijos Demokratinę Respubliką, Indoneziją, Maroką, Birmą, Sudaną, Kanadą, Ceiloną, Siriją, Turkiją, Suomiją, Didžiąją Britaniją, Svediją, Ganą, Gvinėją. 1956 metais dviračiai buvo siunčiami į Kiniją, Pietų Amerikos valstybes. Tai rodo, kad Siaulių gamybos dviračiai yra geros kokybės ir turi paklausą ne tik Tarybų Sąjungoje, bet ir daugelyje kitų Europos, Azijos, Amerikos, Afrikos šalių.

Dar labiau išaugs miesto mašinų gamybos ir metalo apdirbimo pramonė šį septynmetį.

Dviračių ir precizinių staklių gamyklos šį septynmetį plečiamos. 1961 metais dviračių gamykla įsisavino vidaus degimo variklių mopedams gamybą. Siekiant pagerinti dviračių kokybę, 1960 metais pradėjo veikti modernus, naujai rekonstruotas lakavimo skyrius. Projektuojamas speciali-

⁴⁶ Lietuvos TSR liaudies ūkis 1960 metais, p. 70—71.

zuotas aliuminio liejimo cechas ⁴⁷, kurio statybą numatoma pradėti 1964 metais.

Naujojoje TSKP Programoje numatyta, kad, kuriant mūsų šalyje materialinę-techninę komunizmo bazę, pirmąją reikšmę techniniam viso liaudies ūkio perginklavimui turi mašinų gamybos išvystymas. Sparčiai bus vystoma gamyba tokių mašinų, kurios užtikrina aukštą darbo našumą, sumažina žaliavų ir energijos sunaudojimą.

Nemažą vaidmenį, sprendžiant šiuos uždavinius, turės suvaidinti ir precizinių staklių gamykla — jauna miesto įmonė. Prieš trejus metus įsikūrusi buvusioje remonto dirbtuvėje, ji neturėjo nei įrengimų, nei specialiai paruoštų kadru, o dabar gamyklos produkcija siunčiama į Maskvos, Leningrado, Penzos, Jerevano, Kazanės, Minsko ir kitų miestų laikrodžių ir tikslųjų prietaisų pramonės įmones. Iki septynmečio pabaigos gamyboje, palyginus su 1960 metais, išaugs 16 kartų. Įmonėje vyksta didelės statybos, ji plečiama.

Pagal septynmečio planą precizinių staklių gamykla turi specializuotis tekimo automatų gamybai ir savo produkcija aprūpinti mūsų šalies įmones, gaminančias tiksluosius prietaisus.

1962 metais Šiauliuose pradėta statyti televizorių gamykla, kuri pradės veikti 1963 metais.

Medžio apdirbimo pramonė

Medžio apdirbimo pramonei vystytis Vidurio Lietuvos šiaurinėje dalyje yra ne visai palankios sąlygos, nes nedaug tėra miškų. Šiai pramonės šakai Šiaulių mieste atstovauja medžio apdirbimo kombinatas. Tarybiniais metais Šiauliuose smarkiai išsivystė baldų gamyba, kuriai atstovauja baldų kombinatas, pokario metais žymiai išplėstas ir rekonstruotas.

Šiuo metu baldų kombinatas yra išsidėstęs net keturiose miesto vietose. Tai sudaro nepatogumų, padidina gamybos išlaidas ir pan.

1960 metais Šiaulių medžio apdirbimo pramonė pagamino produkcijos už 1942 tūkst. rb., arba 3 kartus daugiau, negu 1950 metais (žr. 2 lentelę).

1960 metais šioje pramonėje dirbo 600 darbininkų, t. y. 6,3% visų miesto pramonės darbininkų. Per dešimtmetį jų skaičius padidėjo 2,5 karto. 1950 metais medžio apdirbimo pramonėje dirbo 5,8% visų miesto pramonėje dirbusių darbininkų.

Baldų kombinato darbininkų skaičius tarybinio laikotarpiu padidėjo 4 kartus.

5 lentelė
Medžio apdirbimo pramonės gaminių gamyba Šiauliuose 1955—1960 m.*

Gaminio pavadinimas	Matavimo vienetas	1955 m.	1958 m.	1960 m.	1960 m., % palyginus su 1955 m.
Baldai	tūkst. rb.	585,7	755	999	171
Piauta miško medžiaga	m ³	16 230,1	19 595	21 011	129
Lenktos kėdės	tūkst. vnt.	115,9	131	164	142

* Lentelė sudaryta, remiantis LTSR CSV duomenimis.

Gaminama daugiausia lenktos kėdės, bufetai, lovos, kabinetiniai ir kiti baldai, taip pat rėmai langams, durys ir pan. Atliekos taip pat sunaudojamos — iš jų gaminamos taburetės, pakabos, tara (žr. 5 lentelę).

⁴⁷ „Liaudies ūkis“, 1961, Nr. 3. p. 68.

Kaip matome, 1960 metais baldų buvo pagaminta 1,7 karto daugiau, negu 1955 metais, lenktų kėdžių — 1,4 karto daugiau, piauštos medienos — 1,3 karto daugiau.

Baldų kombinatas naudoja vietinę žaliavą — beržo, ąžuolo, uosio, eglės, pušies ir kt. medieną, dalis medienos (maumedis, kedras) atvežama iš kitų sąjunginių respublikų. Iš Ukrainos TSR Užkarpatės srities, taip pat iš Rumunijos gaunamas bukas. Vietinė žaliava daugiausia vežama iš Bubių, Kurtuvėnų, Pagelavos, Bazilionų, Gulbinų, Gubernijos ir kt. miškų.

Gatava produkcija naudojama tiek vietoje, tiek ir siunčiama į kitas respublikas, taip pat į Maskvą, Leningradą.

Siaulių miesto medžio apdirbimo pramonė šį septynmetį ir toliau vystysis.

Į septynmečio pabaigą kombinatas specializuosis gaminti kėdes. 1963 metais bus pradėtas eksploatuoti naujas džiovinimo cechai. Baldų cecho gamybinis plotas ir produkcijos gamyba padidės dvigubai. Numatoma, mechanizuojant ir automatizuojant gamybos procesus, įrengti kėdžių lavavimo konvejerį, kuris žymiai palengvins darbo procesą.

Siekiant taupyti padarinę medieną baldų gamyboje, ieškoma medienos pakaitalų. Prie tokių pakaitalų priklauso piuvėnų bei spalijų plokštės. Kaip jau sakėme, spalijų plokščių kaip izoliacinės medžiagos gamybą jau įsisavino linų fabrikas. Tačiau būtų tikslingiau vietoj izoliacinių plokščių statyboms gaminti spalijų plokštes kaip faneros pakaitalą baldų pramonei. Tai įgalintų didinti pastarųjų gamybą ir sumažinti jų savikainą.

Per septynmetį baldų gamyba respublikoje padidės dvigubai. Tuo tikslu TSRS Ministrų Tarybos nutarimu projektuojama Šiauliuose, naujajame miesto pietiniame pramonės rajone, pastatyti naują didelį baldų kombinatą, kuris galės kasmet pagaminti buitinių baldų už 5 mln. rb. Kombinato statyba bus pradėta 1964 metais, o sekančiais, 1965 metais kombinatas turės pradėti veikti.

Statybinių medžiagų pramonė

Šiaurės Lietuvoje gausu mineralinių žaliavų statybinėms medžiagoms gaminti. Stambūs klinčių (kalkakmenių) telkiniai yra Ventos baseine (Akmenės rajone), dolomitų telkiniai — Mūšos ir Apaščios baseine, gipso — Biržų, Pasvalio rajonuose. Pokario metais Šiaurės Lietuvoje buvo sukurtos ir išvystytos stambios statybinių medžiagų pramonės įmonės. Kelios tokios įmonės yra ir Šiauliuose. Patogi ta aplinkybė, kad mineralinių žaliavų telkiniai šioje Lietuvos dalyje yra netoli nuo kuro šaltinių — durpynų ir prie transporto kelių. 1960 metais Šiaulių statybinių medžiagų pramonė išleido produkcijos už 2746 tūkst. rb., arba 6 kartus daugiau, negu 1950 metais.

Sioje pramonės šakoje 1960 metais dirbo 641 darbininkas, t. y. 6,7% visų miesto pramonės darbininkų. Per dešimtmetį darbininkų skaičius padidėjo 4,3 karto.

Dabar mieste šią pramonę sudaro statybinių medžiagų kombinatas, gelžbetonio dirbinių gamykla.

Statybinių medžiagų kombinatas yra priemiestyje Gubernijoje. 1947 metais čia buvo įkurtas alebastro fabrikas, kuris vėliau buvo išplėstas ir pavadintas statybinių medžiagų kombinatu. Be to, kombinatui priklauso sieninių blokų cechas, kuris yra rytinėje miesto dalyje — Aleksandrijoje. Seniau čia buvo plytinė, kuri 1954 metais uždaryta dėl tinkamo molio stokos.

Gelžbetonio dirbinių gamykla pastatyta Gubernijoje, netoli nuo magistralės, jungiančios šį priemiestį su miesto centru.

Siaulių statybinių medžiagų pramonė gamina gelžbetonines konstrukcijas, plokštes, betoną, skiedinį, armatūrą, statybinį gipsą, medicininį gipsą, plytas, betoninius drenažo vamzdžius, anhidritinį cementą, silikatinius blokus, dolomito grūdėlius pastatų fasadų apdailai, dolomito skaldą gelžbetoniui, dolomitmilčius rūgščioms dirvoms kalkinti ir t. t.

Siaulių statybinių medžiagų kombinatas yra vienintelis respublikoje gipso (alebastro) gamintojas. Alebastro fabrikas (dabar kombinato gipso cechą) pastatytas 1947 metais. Gipso gamyba — visiškai nauja pramonės šaka, kurios buržuazinėje Lietuvoje nebuvo. 1960 metais kombinatas pagamino 21 672 tonas gipso.⁴⁸

Statybinių medžiagų pramonė sparčiai vystoma ir Šiauliams gretimuose rajonuose. Pavyzdžiui, Daugėliuose pastatyta stambi plytinė, kiek vėliau didelė šiferio gamykla, kurios sujungtos į statybinių medžiagų kombinatą.

Miesto statybinių medžiagų pramonė kaip žaliavą vartoja gipsakmenius, gaunamus iš Biržų rajono, dolomitus — iš Pakruojo rajono Petrašiūnų karjero, cementą, kalkakmenius — iš Akmenės, geležį, žvyrą, smėlį.

Produkcija realizuojama daugiausia vietoje, respublikoje, dalis jos siunčiama Kaliningrado sričiai. Pavyzdžiui, atramos elektros linijoms siunčiamos Panevėžio, Ukmergės elektros tinklams, dolomito skalda, gelžbetonio gaminiai, gipsas — įvairioms statyboms respublikoje. Dolomito skalda siunčiama ir Vilniaus silikatinių dirbinių kombinatui mineralinės vatos gamybai.

1960 metais Šiaulių statybinių medžiagų kombinato Aleksandrijos cechą pradėjo gaminti naują produkciją — polistirolines apdailos plyteles. Jos pakeičia brangias glazūruotas keramines plyteles apdailai statybose. Polistirolinės apdailos plytelės realizuojamos respublikoje, taip pat siunčiamos į Baltarusijos TSR, Latvijos TSR.

1961 metais kombinatas iš dolomitų pagamino 5 kartus daugiau trašų žemės ūkiui, negu 1960 metais. Skaldos ceche pastatytas džiovinimo būgnas ir papildomas žiauninis trupintuvas. Ryšium su tuo pagerėjo produkcijos kokybė. Iš viso per metus pagaminta 24,4 tūkst. tonų trašų.

Kombinatas 1961 metų pabaigoje Aleksandrijoje pradėjo gaminti izoliacines plokštes iš putų gipso. Jos gerai izoluoja garsą, šilumą, nepraleidžia drėgmės.

Statyboms miestuose bei kaimuose, taip pat surenkamų gelžbetoninių konstrukcijų gamybai reikia vis daugiau rūšiuotos dolomito skaldos. Todėl 1961 metais Petrašiūnų dolomito karjere pradėtas statyti rūšiuotos dolomito skaldos fabrikas, kuris pradės veikti 1963 metais. Tokio pobūdžio įmonė bus pirmoji respublikoje. Joje bus visiškai mechanizuoti bei automatizuoti daug darbo reikalaujantys gamybos procesai.

1963 metais pradės veikti stambiaplokščių gyvenamųjų namų gamybos cechą, kuris kasmet gamins po 70 tūkst. m² gyvenamojo ploto. Tai įgalins greičiau likviduoti butų stoką.

* * *

1960 metais Šiauliuose buvo sutelkta visa respublikos dviračių, taip pat gipso gamyba, 41% respublikos odinės avalynės, 23% mėsos ir mėsos produktų gamybos, 22% durpių gavybos, 18% konditerijos, 14% viršutinio trikotažo gamybos.⁴⁹

Pasiekti tokius laimėjimus įgalino nuolatinė broliška tarybinių respublikų pagalba. Iš visų mūsų plačiosios šalies vietų nenutrūkstanta srove

⁴⁸ LTSR CSV duomenys.

⁴⁹ Apskaičiuota, remiantis „Lietuvos TSR liaudies ūkis 1960 metais“, p. 66—71.

plaukė ir plaukia staklės bei mašinos, automatinės linijos ir įrengimai, žaliavos ir medžiagos. Pavyzdžiui, vien dviračių gamykla padeda 150 Rusijos Federacijos ir kitų respublikų miestų. Ši pagalba — tvirtas laidas miesto pramonei sparčiai vystytis ir ateityje.

Brolišku tautų šeimoje Tarybų valdžios metais Šiaulių pramonė toli pralenkė buržuazinių laikų fabriku ir dirbtuvių gamybos apimtį, suklesėjo, išsiplėtė. O šiame septynmetyje visos įmonės dar labiau išaugs ir žymiai padidins produkcijos gamybos apimtį. Dar didingesnes vystymosi perspektyvas atskleidžia naujoji TSKP Programa.

Vilniaus Valstybinis
V. Kašuko vardo universitetas
Liaudies ūkio ekonomikos katedra

Redakcinei kolegijai
įteikta
1961 m. lapkričio 30 d.

ПРОМЫШЛЕННОСТЬ гор. ШЯУЛЯЙ В СОВЕТСКОЕ ВРЕМЯ

В. ЛАСТАС

Резюме

Шяуляй — крупнейший промышленный город Северной Литвы. По величине и экономическому значению он занимает четвертое место в республике после Вильнюса, Каунаса и Клайпеды. Согласно все-союзной переписи населения 1959 года, в гор. Шяуляй насчитывается 60 тыс. жителей.

Бурное развитие промышленности гор. Шяуляй началось после восстановления Советской власти в Литве в 1940 г. Действующие предприятия расширялись, увеличивалось число рабочих в них.

Вторая мировая война и гитлеровская оккупация причинила огромный ущерб городу и его промышленности. Было разрушено около 85% всех зданий города, сожжены или взорваны почти все промышленные предприятия.

В послевоенное время гор. Шяуляй не только полностью отстроен, но и значительно вырос. Уже в 1950 г. был превзойден довоенный уровень производства.

В городе преобладают отрасли пищевой и легкой (кожевенно-обувной, трикотажной) промышленности. Кроме того, важное место занимает машиностроительная и металлообрабатывающая, деревообрабатывающая промышленность и производство стройматериалов.

Пищевую промышленность представляет мясокомбинат, который дает около 30% валовой продукции всей промышленности города, кондитерская фабрика «Рута», пивоваренный завод «Губерния», крахмалопаточный завод, хлебо-макаронный и молочный комбинаты; легкую промышленность — кожевенно-обувной комбинат «Эльняс», который дает около 30% валовой продукции всей промышленности города, фабрика кожевенной галантереи, трикотажная фабрика «Верпстас», льнозавод; машиностроительную и металлообрабатывающую промышленность представляет вступивший в действие в послевоенные годы велосипедный завод, деревообрабатывающую — мебельный комбинат; промышленность строительных материалов — комбинат строительных материалов, железобетонный завод. Предприятия оснащены новейшей советской техникой.

В гор. Шяуляй сосредоточено все производство велосипедов Литвы, а также более 40% обувной промышленности республики, более 20% мясной продукции, добычи торфа, около 20% производства кондитерских изделий. Промышленные предприятия города обеспечиваются как местным сырьем, так и привозным, которое поступает из других советских республик и зарубежных стран.

Готовая продукция предприятий города Шяуляй реализуется на месте, в разных районах республики и Союза, а такая продукция, как велосипеды для подростков марки «Орленок» и «Ласточка», экспортируется за границу, например, в Финляндию, Польшу, Болгарию, Югославию, Афганистан, Ирак, Грецию, Бирму и др. страны.

Изделия предприятий города экспонируются в Москве на Всесоюзной выставке достижений народного хозяйства. На всемирной выставке 1958 года в Брюсселе трикотажные изделия фабрики «Верпстас» были награждены бронзовой медалью.

За семилетку (1959—1965 гг.) значительно изменится экономическая жизнь города. Здесь будет построено много новых предприятий: мебельный комбинат, завод телевизоров и др. Завод прецизионных станков, молочный комбинат уже введены в действие. Многие предприятия будут реконструированы: велосипедный завод, который будет выпускать 300 тысяч велосипедов в год, кожевенно-обувной комбинат «Эльняс» и др.

Город уже получил электроэнергию от Прибалтийской ГРЭС, а в ближайшее время получит также природный газ от магистрального газопровода Дашава—Рига.
